

Шановал Л. С., кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології інституту управління та права Запорізького національного технічного університету

ОСОБЛИВОСТІ САМОАКТУАЛІЗАЦІЙНИХ ТЕНДЕНЦІЙ ЖІНОК, ЗАСУДЖЕНИХ ЗА РІЗНІ ВИДИ ЗЛОЧИНІВ

У статті представлені результати дослідження особливостей самоактуалізаційних тенденцій жінок, засуджених за різні види злочинів. Проведене дослідження сутності кримінальної особистості жінок злочинниць виявило відмінності самореалізації в рамках злочинної та нормативної поведінки серед жінок.

Ключові слова: самоактуалізація, жіноча злочинність, потребова сфера особистості.

В статье представлены результаты исследования особенностей самоактуализационных тенденций женщин, осужденных за различные виды преступлений. Проведенное исследование сущности криминальной личности женщин преступниц выявило отличия самореализации в рамках преступного и нормативного поведения среди женщин.

Ключевые слова: самоактуализация, женская преступность, потребностная сфера личности.

Постановка проблеми. При вивченні злочинності - традиційно розмежовуються злочинність чоловіків і жінок, або чоловіча і жіноча злочинність. Особливості кримінологічної характеристики жіночої злочинності значною мірою визначаються специфікою способу життя жінок, своєрідністю їх діяльності, соціальних позицій і ролей. У той же час ця злочинність, зрозуміло, відображає загальні закономірності злочинності та її змін. Вона виступає в якості підсистеми загальної злочинності і органічно з нею взаємопов'язана.

Жіноча злочинність, яка представляє собою взаємозв'язок елементів, що утворюють її цілісність, є відносно самостійною системою зі специфічними властивостями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Щоб краще зрозуміти сутність кримінальної особистості, доцільно звернутися до гіпотези самоактуалізації. Вважаємо, що саме вона дозволяє пояснити, чому соціальна роль злочинця є привабливою для деяких індивідів, та є надзвичайно стійкою і часом навіть безальтернативною. Поняття самоактуалізації виникло в рамках гуманістичної психології та означало глибинну потребу людини якомога більш повно самовизначитися. К. Роджерс розглядав прагнення до самоактуалізації в якості головного мотиваційного фактора і розумів її як процес реалізації людиною свого потенціалу з метою стати повноцінно функціонуючою особистістю. А. Маслоу називав самоактуалізуючих тих осіб, хто живе повним життям, більш повним і осмисленим, ніж у середньостатистичного індивіда, мотивованого в основному

дефіцитарними потребами. У кінцевому рахунку мова йде про вміння максимально використовувати свій внутрішній потенціал.

Досвід проблемної самоактуалізації або самореалізації за допомогою соціально несхвалюваних методів залишається без уваги як у вітчизняній, так і в зарубіжній науці. Згідно гуманістичної концепції, людина тільки тоді виявляє внутрішню гармонію і знаходить сенс свого життя, коли вона повною мірою є самоактуалізуючою особистістю. Можна стверджувати, що саме соціальна роль злочинця є для деяких людей головним способом самоактуалізації.

У зв'язку з цим кримінальну самоактуалізацію слід визначити як форму реалізації особистістю свого унікального негативного потенціалу. Це спроба знайти своє місце в світі, надати осмисленість існуванню, вибудувати внутрішню систему координат, тісно пов'язану з кримінальною субкультурою. Роль злочинця подібна екзистенціальної ніші для розгублених і неадаптивної особистості: замість сумнівних шукань вона надає індивіду незбираним світовідчуття зі своїми поняттями про добро і зло, цілі в житті, духовних цінностях і орієнтирах і т.ін.

Отже, кримінальна самоактуалізація - це процес, завдяки якому індивід самореалізується, набуває відчуття особистісної цілісності, осягає сенс буття і здійснює свою діяльність в рамках злочинної субкультури.

Постановка завдання. Об'єкт дослідження – потребово-мотиваційна сфера особистості. Предмет дослідження – особливості самоактуалізаційних тенденцій жінок, засуджених за різні види злочинів.

Мета дослідження - на основі системного дослідження визначити особливості самоактуалізаційних тенденцій засуджених жінок з метою психокорекції в період первинної ресоціалізації.

Для досягнення мети, вирішення поставлених завдань у роботі використовувались такі методи дослідження: «Самоактуалізаційний тест» (САТ), (Альошина Ю.Є., Гозман Л.Я., Заїка М.В., Кроз М.В.)

У дослідженні брали участь жінки у віком від 25 до 35 років, засуджені за статтями 307, 317 КК України (злочини в сфері обігу наркотичних засобів та психотропних речовин) в кількості 132 осіб; за статтями 115, 121 КК України (злочини

проти життя і здоров'я інших осіб) – 100 осіб; за статтями 185, 186, 190 КК України (злочини проти власності) – 150 осіб, які відбувають покарання в Приазовській виправній колонії (107) в порівняльну групу входили жінки, які ніколи не притягувалися до кримінальної відповідальності, такої ж вікової категорії в кількості 102 осіб (робітниця відкритого акціонерного товариства «Бердянська трикотажна фабрика»).

Виклад основного матеріалу. Для дослідження рівня розвитку самоактуалізаційних тенденцій у випробуваних нами використовувався «Самоактуалізаційний тест» (САТ). Отримані результати представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Показники шкал самоактуалізації у жінок-злочинниць (бали) (M±σ)

Шкали	1 група	2 група	3 група	t (1 – 2)	t (1 – 3)	t (2 – 3)
Te	9,6±2,7	5,8±2,5	7,3±2,2	2,7**	1,9*	1,9*
I	55,4±9,3	35,2±8,5	42,5±8,1	2,1*	2,2*	1,6
SAV	5,7±1,9	8,3±2,1	9,7±2,7	1,9*	2,7**	1,5
Ex	11,4±3,3	9,6±2,3	12,3±3,8	1,9*	1,3	2,2*
Fr	9,5±2,7	5,5±1,9	5,6±1,9	2,8**	2,7**	0,2
S	4,8±1,7	7,7±3,1	5,8±1,6	2,1*	1,3	2,2*
Sr	8,4±2,4	6,2±3,2	7,8±2,1	1,9*	0,9	2,1*
Sa	12,3±3,8	8,8±3,6	10,7±2,6	2,3*	2,1*	2,1*
Nc	3,6±1,3	3,2±1,4	4,9±2,5	0,3	1,2	2,1*
Sy	3,3±1,2	3,5±1,1	3,3±1,5	0,3	0	0,3
A	8,5±2,4	6,7±2,3	5,9±1,7	2,1*	2,5*	1,1
C	6,8±2,2	5,8±2,1	9,5±2,6	1,1	2,4*	2,8**
Cog	5,3±1,6	4,6±1,8	4,2±1,9	0,5	0,8	0,5
Cr	7,7±2,8	5,1±1,2	5,4±1,3	2,1*	2,4*	0,4

Примітка: * - $p \leq 0,05$; ** - $p \leq 0,01$.

Отримані результати вказують на те, що за шкалою компетентності в часі (Te) найвищі результати мають випробувані 1 групи (злочини в сфері обігу наркотичних засобів та психотропних речовин) (9,6 балів), найнижчі – випробувані 2 групи (злочини проти життя і здоров'я інших осіб) (5,8 балів). Відмінності значущі між показниками випробуваних усіх досліджених груп на різному рівні значущості за t-критерієм Стьюдента. При цьому слід зазначити, що показники випробуваних 1 і 3 (злочини проти власності) груп перебувають у середньому діапазоні, а показники випробуваних 2 групи – у низькому. Низький бал за шкалою означає орієнтацію людини лише на один з відрізків часової шкали (минуле, сьогодення або майбутнє) і дискретне сприйняття свого життєвого шляху. Ряд емпіричних досліджень свідчить про безпосередній зв'язок орієнтації в часі з рівнем особистісного розвитку.

Таким чином, можна сказати, що жінки, що скоїли злочини проти особистості (убивства, нанесення тяжких тілесних

ушкоджень), сприймають своє життя не цілісно в часі, а – фрагментарно, тільки як минуле, сьогодення, або майбутнє. Таке сприйняття власного життя не дозволяє особистості критично ставитися до минулого, переосмислювати його, змінювати завдяки цьому своє сьогодення й планувати майбутнє. Людина неначе «зависає» у безчасовості й втрачає здатність до саморозвитку, руху вперед.

Випробувані інших досліджених груп мають середні показники за цією шкалою, що свідчить про те, що вони більш цілісно сприймають своє життя, пов'язують минуле, сьогодення й майбутнє, однак не повною мірою. У зв'язку із цим їх особистісний розвиток уповільнюється або припиняється зовсім.

За шкалою підтримки (I) найвищі показники у випробуваних 1 групи (55,4 бали), найнижчі – у випробуваних 2 групи (35,2 бали). Відмінності значущі між показниками випробуваних 1 і 2, 1 і 3 груп ($p \leq 0,05$). Показники всіх випробуваних

перебувають у середньому діапазоні. Ця шкала вимірює ступінь незалежності цінностей і поведінки суб'єкта від впливу ззовні. Чим нижчі отримані бали, тим вищий ступінь залежності, конформності, несамостійності, екстернальності особистості.

Тобто жінки, що скоїли насильницькі злочини, найбільш залежні від інших людей і зовнішніх обставин. Вони мають труднощі при необхідності самостійно ухвалювати рішення, конформні стосовно значущого оточення.

Найбільш незалежні жінки, засуджені за злочини, пов'язані з торгівлею наркотиками. Хоча рівень їх самостійності явно недостатній для зрілої особистості, яка самоактуалізується.

Будь-які форми особистісної незрілості можуть бути сприятливим ґрунтом для формування протиправного світогляду й поведінки. Однак, слід зазначити, що значна залежність, несамостійність і екстернальність, можливо, провокують особистість і на більш тяжкі злочини.

Шкали ціннісної орієнтації й гнучкості поведінки, доповнюючи одна одну, утворюють блок цінностей. Перша шкала характеризує самі цінності, друга – особливості їх реалізації в поведінці.

За шкалою ціннісних орієнтації (SAV) найвищі результати отримані у випробуваних 3 групи (9,7 балів), а найнижчі – у випробуваних 1 групи (5,7 балів). Виявлені значущі відмінності між показниками випробуваних 1 і 2 груп ($p \leq 0,05$), 1 і 3 груп ($p \leq 0,01$). У випробуваних 2 і 3 груп показники перебувають на середньому рівні, у випробуваних 1 групи – на низькому. Ця шкала вимірює, як людина розділяє цінності, властиві особистості, що самоактуалізується. Усі особистості, які само актуалізуються, так чи інакше присвячують своє життя пошукові «буттєвих» цінностей (Б-цінності), тобто пошукові тих цінностей, які є справжніми і не можуть бути зведені до чогось більш високого Є близько чотирнадцяти таких Б-цінностей: істина, краса, добро, досконалість, простота, всебічність і т.д. Наше дослідження показало, що далі за всіх від особистості, яка само актуалізується, в ціннісному плані перебувають жінки, засуджені за поширення наркотиків, тобто для них, за суттю, не існує Б-цінностей, справжніх цінностей вищого порядку.

За шкалою гнучкості поведінки (Ex) найвищі результати отримані у випробуваних 3 групи (12,3 балів), а найнижчі – у

випробуваних 2 групи (9,6 балів). Значущі відмінності виявлено між показниками 1 і 2, 2 і 3 груп ($p \leq 0,05$). Ця шкала діагностує ступінь гнучкості суб'єкта в реалізації своїх цінностей у поведінці, взаємодії з оточуючими людьми, здатність швидко й адекватно реагувати на мінливу ситуацію. Показники всіх випробуваних перебувають у середньому діапазоні. Найбільш гнучкими й адекватними виявилися жінки, засуджені за насильницькі злочини, і жінки, засуджені за торгівлю наркотиками. Хоча слід зазначити, що цей рівень гнучкості й адекватності не відповідає рівневі зрілої особистості, яка самоактуалізується.

Шкали сензитивності до себе (Fr) і спонтанності (S) становлять блок почуттів. Перша визначає те, наскільки людина усвідомлює власні почуття, друга – якою мірою вони проявляються в поведінці.

За шкалою сензитивності (Fr) найвищі бали мають випробувані 1 групи (9,5), а випробувані 2 і 3 груп значно нижчі – 5,5 і 5,6 балів відповідно. Виявлені значущі відмінності між показниками випробуваних 1 і 2, 1 і 3 груп на рівні $p \leq 0,01$. При цьому показники випробуваних 2 і 3 груп потрапляють до середнього діапазону, а показники випробуваних 1 групи високий. За допомогою цієї шкали визначають, якою мірою людина усвідомлює свої потреби й почуття, наскільки добре відчуває й рефлексує їх. Отримані дані вказують на те, що жінки, засуджені за злочини, пов'язані з торгівлею наркотиками, практично повною мірою усвідомлюють свої потреби й почуття, успішно рефлексують. Ймовірно, їх злочинна діяльність ґрунтувалася на необхідності задоволення певних потреб, які добре ними усвідомлювалися. Вибір способів задоволення потреб носив антисоціальний характер.

Жінки, що скоїли корисливі й насильницькі злочини, меншою мірою усвідомлюють свої потреби й почуття. Погане усвідомлення справжніх потреб призводить до того, що людина часто прагне до задоволення тих потреб, які в неї зовсім відсутні чи тих, які є вираженими дуже слабко. У комбінації зі слабким усвідомленням почуттів справжні потреби можуть бути фрустрованими нескінченно довго. На нашу думку, це може призводити до формування протиправної поведінки.

За шкалою спонтанності (S) найвищі бали мають випробувані 2 групи (7,7 балів), найнижчі – випробувані 1 групи (4,8 балів). Виявлені значущі відмінності між

показниками випробуваних 1 і 2, 2 і 3 груп на $p \leq 0,05$ рівні. Ця шкала вимірює здатність індивіда спонтанно й безпосередньо виражати свої почуття. Можна констатувати, що ця здатність у випробуваних усіх досліджених груп розвинена середньо.

Таким чином, можна стверджувати, що одним з факторів формування протиправної поведінки є недостатньо розвинена спонтанність, тобто здатність безпосередньо виражати свої почуття.

Шкали самоповаги (Sr) і самоприйняття (Sa) становлять блок самосприйняття.

За шкалою самоповаги (Sr) максимальні бали - у випробуваних 1 групи (8,4 бали), мінімальні – у випробуваних 2 групи (6,2 бали). Усі показники перебувають у середньому діапазоні. Виявлені значущі відмінності між показниками 1 і 2, 2 і 3 груп на $p \leq 0,05$ рівні значущості. Ця шкала діагностує здатність суб'єкта цінувати свої гідності, позитивні властивості характеру, поважати себе за них. Тобто, найвищою самоповагою володіють жінки, засуджені за злочини, пов'язані з торгівлею наркотиками, а найнижчою – жінки, що скоїли насильницькі злочини. Хоча й у тому, і в іншому випадку рівень самоповаги досить низький.

Знижена самоповага, можливо, є однією з детермінант формування антисоціальної поведінки особистості.

За шкалою самоприйняття (Sa) найвищі показники у випробуваних 1 групи (12,3 бали), найнижчі – у випробуваних 2 групи (8,8 балів). Між показниками випробуваних усіх трьох груп виявлені значущі відмінності на різному рівні значущості. Ця шкала реєструє ступінь прийняття людиною себе таким, як є, незалежно від оцінки своїх гідностей і недоліків, можливо, всупереч останнім. Усі показники за цією шкалою перебувають у середньому діапазоні. При цьому ми бачимо, що більшою мірою схвалюють себе жінки, що скоїли злочини, пов'язані з торгівлею наркотиками, а в меншій – жінки, що скоїли насильницькі злочини.

Шкали уявлень про природу людини (Nc) і синергії (Sy) становлять блок концепції людини.

За шкалою уявлень про природу людини (Nc) найвищі показники у випробуваних 3 групи (4,9 бали), у випробуваних 1 і 2 групи – приблизно однакові показники (3,6 і 3,2 балів відповідно). Виявлені значущі відмінності між показниками випробуваних 2 і 3 груп на $p \leq 0,05$ рівні значущості.

Ця шкала вимірює схильності суб'єкта

сприймати природу людини в цілому як позитивну або негативну. Виходячи з отриманих нами результатів, можна сказати, що природу людини як негативну сприймають усі досліджені нами жінки-злочинниці. Жодна з досліджених нами категорій жінок не схильна ідеалізувати людину, скоріше вони готові наділити її пороками й недоліками, що значною мірою є відбиттям ставлення й оцінки власної особистості. Тобто вони не плакають ілюзій щодо власної природи й особистісних якостей, усвідомлюють те, що мають негативні якості та ін. Ми вважаємо, що подібна критичність може бути основою для формування «нової» особистості в процесі ресоціалізації, але в умовах цілеспрямованої психологічної допомоги. А якщо ні, то ця позиція може призвести до озлобленості, ворожості й агресивності стосовно оточуючих і до самого себе.

За шкалою синергії (Sy) показники випробуваних усіх досліджених груп приблизно однакові (3,3; 3,5; 3,3 бали відповідно). Значущі відмінності не виявлені. Ця шкала визначає здатність людини до цілісного сприйняття світу й людей, до розуміння зв'язаності протилежностей таких, як гра й робота, тілесне й духовне й ін. Показники випробуваних перебувають у середньому діапазоні, тобто здатність до цілісного сприйняття світу у випробуваних розвинена середньо.

Шкали прийняття агресії (A) і контактності (C) становлять блок міжособистісної чутливості.

За шкалою прийняття агресії (A) найвищі показники отримані у випробуваних 1 групи (8,5 балів), найнижчі – у випробуваних 3 групи (5,9 балів). Значущі відмінності виявлені між показниками випробуваних 1 і 2, 1 і 3 груп на $p \leq 0,05$ рівні значущості. Ця шкала вимірює здатність людини приймати своє роздратування, гнів і агресивність як природній прояв людської природи. Показники всіх випробуваних перебувають у середньому діапазоні, тобто ця здатність у випробуваних досліджених груп розвинена середньо. При цьому жінки, засуджені за злочини, пов'язані з торгівлею наркотиками, значною мірою готові приймати власну агресивність, ніж жінки, засуджені за насильницькі й корисливі злочини.

За шкалою контактності (C) найвищі показники отримані у випробуваних 3 групи (9,5 балів), найнижчі – у випробуваних 2 групи (5,8 балів). Виявлені значущі відмінності між

показниками випробуваних 1 і 3 груп на $p \leq 0,05$ рівні, 2 і 3 груп – на $p \leq 0,01$ рівні значущості. Ця шкала характеризує здатність людини до швидкого встановлення глибоких і тісних емоційно насичених контактів з людьми, до суб'єкт-суб'єктного спілкування. У випробуваних 2 групи отримані результати належать до низьких, у випробуваних 1 і 3 груп – до середніх. Таким чином, можна констатувати, що жінки, засуджені за насильницькі злочини, меншою мірою здатні до швидкого встановлення глибоких, психологічних стосунків з іншими людьми. Більшою мірою до цього схильні жінки, засуджені за скоєння корисливих злочинів. Можливо, у цьому полягає причина специфічної протиправної поведінки. Випробувані 2 групи змогли скоїти насильницький злочин саме тому, що не мали стосунків з жертвою, не ставилися до неї як до цінності. А випробувані 3 групи легко вступали в контакт, встановлювали емоційний стосунок з жертвою й, завдяки цьому, могли скоїти крадіжку або інший корисливий злочин.

Шкали пізнавальних потреб (Cog) і креативності (Cr) становлять блок ставлення до пізнання.

За шкалою пізнавальних потреб (Cog) найвищі показники у випробуваних 1 групи (5,3 бали), найнижчі – у випробуваних 3 групи (4,2 бали). Значущих відмінностей між показниками випробуваних досліджених груп виявлено не було. Усі показники перебувають у середньому діапазоні. Ця шкала визначає ступінь вираження в суб'єкта прагнення до набуття знань про оточуючий світ. У випробуваних усіх груп це прагнення виражене на середньому рівні.

За шкалою креативності (Cr) найвищі показники отримані у випробуваних 1 групи (7,7 балів) найнижчі – у випробуваних 2 групи (5,1 балів). Усі показники перебувають у середньому діапазоні. Значущі відмінності виявлено між показниками 1 і 2, 1 і 3 груп на $p \leq 0,05$ рівні значущості. Ця шкала характеризує виразність творчої спрямованості особистості.

Креативність (від лат. creatio – творення) – творчі здібності індивіда, що характеризуються готовністю до продукування принципово нових ідей і входять до структури обдарованості як незалежного фактора. На думку П. Торренса, креативність містить підвищену чутливість до проблем, дефіциту або суперечливості знань, дії щодо визначення цих проблем, щодо розв'язання їх на основі висування гіпотез, щодо перевірки й зміни гіпотез,

щодо формулювання результату рішення.

Існують дві основні точки зору відносно творчої особистості. Згідно з першою, креативність або творча здібність тією чи іншою мірою властива кожній нормальній людині. Вона так само невід'ємна від людини, як здатність мислити, говорити й почувати. Більше того, реалізація творчого потенціалу незалежно від його масштабів робить людину психічно нормальною. Позбавити людину такої можливості - означає викликати в неї невротичні стани.

Згідно з другою точкою зору, не кожному (нормальному) людину слід вважати творчою особистістю або творцем. Подібна позиція пов'язана з іншим розумінням природи творчості. Тут крім незапрограмованого процесу створення нового, береться до уваги цінність нового результату. Він повинен бути загальнозначущий, хоча масштаб його може бути різним. Найважливішою рисою творця є сильна й стійка потреба у творчості. Творча особистість не може жити без творчості, вбачаючи в ній головну мету й основний смисл свого життя.

Таким чином, проведене нами дослідження ступеня виразності самоактуалізаційних тенденцій у жінок з різною протиправною спрямованістю показало, що ці тенденції значно різняться у жінок-злочинниць досліджених груп.

У жінок, засуджених за злочини, пов'язані з торгівлею наркотиками, найбільше виражені: компетентність у часі, прагнення до підтримки, сензитивність до себе, самоповага, самоприйняття, прийняття власної агресивності, пізнавальні потреби й креативність.

У жінок, засуджених за насильницькі злочини, – спонтанність.

У жінок, засуджених за злочини проти власності, – цінності особистості, що самоактуалізується, гнучкість поведінки, позитивне ставлення до природи людини й контактність.

На нашу думку, наявність різних самоактуалізаційних тенденцій, тобто прагнення реалізувати свій особистісний потенціал різними способами й зумовило особливості протиправної спрямованості й поведінки жінок-злочинниць досліджених груп.

Для визначення особливостей самоактуалізації жінок-злочинниць і жінок, що не залучалися до кримінальної відповідальності, ми провели дослідження самоактуалізації у жінок з нормативною правовою поведінкою. Отримані результати представлено в таблиці 2.

Показники шкал самоактуалізації у засуджених жінок і жінок, що не залучалися до кримінальної відповідальності (бали) ($M \pm \sigma$)

Шкали	1 група	2 група	t	p
Te	7,6±2,5	13,3±3,6	17,4	≤ 0,01
I	44,4±8,6	68,5±9,4	5,6	≤ 0,05
SAV	7,9±2,2	12,5±3,7	13,1	≤ 0,01
Ex	11,1±3,1	14,1±3,9	7,6	≤ 0,05
Fr	6,9±2,2	9,6±1,5	7,1	≤ 0,05
S	6,1±2,1	8,5±2,2	6,3	≤ 0,05
Sr	7,5±2,6	11,8±2,3	12,3	≤ 0,01
Sa	10,6±3,3	14,7±2,5	12,1	≤ 0,01
Nc	3,9±1,7	6,3±1,6	5,5	≤ 0,05
Sy	3,4±1,3	3,6±1,2	0,3	> 0,05
A	7,0±2,1	8,5±1,6	2,2	≤ 0,05
C	7,4±2,3	10,8±3,1	8,9	≤ 0,05
Cog	4,7±1,8	7,4±2,2	7,5	≤ 0,05
Cr	6,1±1,8	8,5±1,9	7,5	≤ 0,05

Примітка: 1 група – засуджені жінки, 2 група – жінки з нормативною поведінкою.

За всіма шкалами самоактуалізації, окрім шкали синергії (Sy), нами отримані значущі відмінності між показниками жінок-злочинниць і жінок з нормативною правовою поведінкою на різних рівнях значущості. За всіма шкалами показники у жінок з нормативною поведінкою значно вищі, ніж у жінок-злочинниць. Тобто у жінок з нормативною поведінкою тенденції самоактуалізації виражені сильніше, вони більш ефективні у своєму розвитку, більше реалізують свій особистісний потенціал.

Висновки. Проведене нами дослідження ступеня виразності самоактуалізаційних тенденцій у жінок з різною протиправною спрямованістю показало, що ці тенденції значно різняться у жінок-злочинниць досліджених груп.

У жінок, засуджених за злочини, пов'язаний з торгівлею наркотиками, найбільш виражені компетентність у часі, прагнення до підтримки, сензитивність до себе, самоповага,

самоприйняття, прийняття власної агресивності, пізнавальні потреби й креативність.

У жінок, засуджених за насильницькі злочини, - спонтанність.

У жінок, засуджених за злочини проти власності, - цінності особистості, що самоактуалізується, гнучкість поведінки, позитивне ставлення до природи людини й контактність.

На нашу думку, наявність різних самоактуалізаційних тенденцій, тобто прагнення реалізувати свій особистісний потенціал різними способами й зумовило особливості протиправної спрямованості й поведінки жінок-злочинниць досліджених груп.

У жінок з нормативною поведінкою тенденції самоактуалізації виражені значно сильніше, вони більш ефективні у своєму розвитку, більше реалізують свій особистісний потенціал.

Література

1. Маслоу А. Самоактуализация / А. Маслоу // Психология личности. тексты : под ред. Ю. Б. Гиппенрейтер, А. А. Пузыря. – М. : МГУ, 1982. – С. 108–118.
2. Гозман Л. Я. Самоактуализационный тест : Учебное пособие / Л. Я. Гозман, М. В. Кроз, М. В. Латинская. – М. : Российское педагогическое агентство, 1995. – 44 с.
3. Кобозева И. М. «Смысл» и «значение» в «наивной семиотике» / И. М. Кобозева // Логический анализ языка. Культурные концепты. – М. : Наука, 1994, – 184 с.

Shapoval L. S., candidate of psychological science, assistant professor FEATURES SAMOAKTUALIZATSIONNYH TRENDS WOMEN CONVICTED FOR DIFFERENT TYPES OF CRIMES

The article presents the results of studies of the trends samoaktualizatsionnyh women convicted of various crimes. Features criminological characteristics of female crime is largely determined by the specific way of life of women, originality of their activities, social positions and roles. At the same time, this crime, of course, reflects the general patterns of crime and its changes. It acts as a subsystem of general crime and organically linked with it. Criminal actualization - is the process by which the individual realizes itself, acquires a sense of personal integrity, understands the meaning of life and operates within the criminal subculture. The study of the criminal nature of the individual women criminals revealed differences within the self-regulatory and criminal behavior among women.

Keywords: self-actualization, female criminality, need sphere of personality.